

др Владимир ПАВИЋ

редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду*

ПРАВИЛНИК БЕОГРАДСКОГ АРБИТРАЖНОГ ЦЕНТРА О РЕШАВАЊУ БЕРЗАНСКИХ СПОРОВА НА ПРОДУКТНОЈ БЕРЗИ ИЗ НОВОГ САДА

Резиме

Доношењем Правилника о решавању берзанских спорова Београдског арбитражног центра (БАЦ) успостављена је по први пут у Србији могућност за спровођење продуктних арбитража, и то за потребе Продуктне берзе из Новог Сада. Продуктне арбитраже су део стандардне арбитражне понуде у великом броју јурисдикција. Слично другим правилима по којима се организују продуктне арбитраже, Правилник о решавању берзанских спорова БАЦ одликује додатни акценат на начело ефикасности и убрзање поступка. Да би се задовољио услов писане форме арбитражног споразума из Закона о арбитражи, Правила пословања Продуктне берзе и пратећи документи доследно имплементирају уговарање Правилника о решавању берзанских спорова БАЦ, од момента приступања Продуктној берзи као и током трговања, у налозима и берзанским закључницама. Осим тога, Правила пословања Берзе и Правилник о решавању берзанских спорова БАЦ предвиђају корпоративне санкције и додатне механизме којима се обезбеђује поштовање уговореног начина решавања спорова и резултирајуће одлуке.

Кључне речи: арбитража, робна берза, продуктна арбитража, арбитражна правила, институционална арбитража.

---

* Аутор је потпредседник Београдског арбитражног центра при Удружењу за арбитражно право, и у том својству је учествовао у изради нацрта Правилника Београдског арбитражног центра о решавању берзанских спорова и Правилника Београдског арбитражног центра.

1. УВОД

Могућности избора за кориснике арбитраже у Србији ограничене су одредбама Закона о арбитражи из 2006. године, као и понудом услуга и правилника које нуде арбитражне институције. Странке могу да уговоре *ad hoc* арбитражу или примену правилника неке од арбитражних институција, домаћих или страних. Обе домаће арбитражне институције нудиле су до сада само правилнике „општег“ типа, сачињене тако да пруже максималну флексибилност поступка, али и да ваљано уреде широк спектар могућих будућих спорова.¹ Правилници обе арбитражне институције сачињени су тако да створе процесно окружење које неће одударати од оног које се нуди у правилницима страних арбитражних институција, али тако да трошкови буду сразмерни судским трошковима у Србији, а не трошковима арбитража у иностранству. Поред ових арбитражних институција, образоване су и струковне, спортске, арбитражне институције при спортским савезима – при Фудбалском савезу Србије,² при Олимпијском комитету Србије,³ Националној асоцијацији туристичких агенција Србије,⁴ а по свему судећи и при Удружењу жита Србије⁵. Арбитражна институција постоји и при Београдској берзи, али практично само на папиру.⁶

- 1 Комисија за решавање спорова поводом регистрације назива националних интернет домена са Сталном арбитражом при Привредној комори Србије дели само веб страницу, али представља тело независно од Сталне арбитраже. Поступак пред том Комисијом није арбитража у смислу Закона о арбитражи. Доступно на <http://www.stalnaarbitraza.rs/domenski-sporovi/>, приступљено 15.10.2021.
- 2 В. Правилник о раду арбитражног суда Фудбалског савеза Србије, доступно на <https://fss.rs/arbitrazni-sud/?pismo=lat>, приступљено 15.10.2021.
- 3 В. Правилник о Сталној спорској арбитражи при Олимпијском комитету Србије, доступно на <https://oks.org.rs/wp-content/uploads/2019/12/PRAVILNIK-O-STALNOJ-SPORTSKOJ-ARBITRAZI-PRI-OKS.pdf>, приступљено 15.10.2021.
- 4 В. <http://www.yuta.rs/yuta/organizacija/arbitra%C5%BEni-sud-yuta-33>, али без доступног правилника, приступљено 15.10.2021.
- 5 На страници Удружења се та арбитражна институција описује, али без пропратних докумената, укључујући и правилник. Доступно на <https://www.zitasrbije.rs/tekst.php?T=14&grupaA=12>, приступљено 15.10.2021.
- 6 Арбитража при Београдској берзи (Берзански суд) основана је још 1997. Чланом 22 Правилника те арбитраже предвиђено је да је арбитража надлежна само ако је уговорена писмено пре или након настанка спора. Истовремено чл. 48 Правила пословања Београдске берзе из 2020. године предвиђају надлежност суда за берзанске спорове, што значи да је арбитража изузетак који странке могу да уговоре, а не примарни начин решавања спорова. Према информацијама добијеним од Београдске берзе, од оснивања па до данас пред арбитражним судом Београдске берзе није вођен ниједан спор.

Доношењем Правилника Београдског арбитражног центра о решавању берзанских спорова (надаље „Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова“)⁷ у Србији је успостављена могућност за спровођење специјализованих берзанских или продуктних арбитража, и то за потребе Продуктне берзе у Новом Саду. Реч је, дакле, о посебним арбитражним правилима која су прилагођена решавању спорова на продуктним (робним) берзама или при удружењима за трговину посебном врстом робе. Овај ће се рад осврнути на историјат и специфичности продуктних арбитража а затим дати преглед решења у Правилнику БАЦ о решавању берзанских спорова, преглед додатних мера којима је његово уговарање имплементирано у берзанско пословање, те разлоге из којих решења у Правилнику БАЦ о решавању берзанских спорова одступају од решења која постоје у Правилнику Београдског арбитражног центра (надаље Правилник БАЦ) као правилнику за све типове арбитражних спорова.⁸

2. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ И ОСОБЕНОСТИ ПРОДУКТНИХ АРБИТРАЖА

Продуктне арбитраже (*commodity arbitrations*) су специјализоване арбитражне услуге, створене да учесницима у трговини, обично на некој робној берзи, пруже што брже и квалитетније решавање спорова. Историјски су се оне формирале било паралелно са арбитражом општег типа, било као претходник ширења арбитражног начина решавања спорова из специјалистичког, берзанског или цеховског окружења, на све привредне и евентуално грађанске спорове. Најпознатије услуге ове врсте настале су у берзанским центрима где су установљене најважније светске и регионалне берзе роба и сировина. У овоме је предњачила Енглеска, која је у деветнаестом веку постала центар трговине. Следствено томе су се развиле и продуктне арбитраже при организацијама које су управљале берзама за одговарајућу врсту робе:

---

7 Правилник Београдског арбитражног центра (Београдска правила) о решавању берзанских спорова усвојен је 28. марта 2018. године, а примењује се од 21. јуна 2021, доступно на <https://www.arbitrationassociation.org/wp-content/uploads/2021/07/Pravilnik-o-resavanju-berzanskih-sporova.pdf>, приступљено 15.10. 2021.

8 Правилник Београдског арбитражног центра (Београдска правила) који се примењује од 1. јануара 2014. године, доступно на <https://www.arbitrationassociation.org/wp-content/uploads/2015/02/Pravilnik-Beogradskog-Arbitraznog-Centra.pdf>, приступљено 15. 10. 2021.

- Удружење за трговину житарицама – *Grain and Feed Trade Association – GAFTA*, чија су Арбитражна правила бр. 125⁹ инкорпорисана у стандардне уговоре на основу којих тргују њене чланице,
- Лондонска берза за трговину металима – *London Metal Exchange – LME*, која има свој арбитражни Правилник,¹⁰
- Федерација за трговину кафом – *Coffee Trade Federation – CTF* где се спорови решавају према правилима Британског удружења за кафу (*British Coffee Association Rules*),¹¹
- Федерација удружења за трговину уљима, семењем и мастима – *Federation of Oils, Seeds and Fats Associations (FOSFA)*,¹² која администрира арбитражу према својим правилима (*FOSFA Rules*),¹³
- те другим удружењима за трговину сировинама попут шећера или какаа.¹⁴

Велики број секторских и продуктних арбитража организује се при различитим удружењима везаним за берзе и ван Енглеске. Само у Хамбургу, граду снажне ханзеатске традиције, има петнаестак

- 9 В. Арбитражна правила Удружења за трговину житом и сточном храном бр. 125 (*Grain and Feed Trade Association Arbitration Rules No. 125*), доступно на https://www.gafta.com/write/MediaUploads/Contracts/2016/125_2016.pdf, приступљено 15.10.2021. *GAFTA* спорови су веома бројни. Тако се седмдесетих година прошлог века од око 6000 арбитражних спорова годишње преко 700 водило по правилима *GAFTA*, а у кризним годинама по трговину житом тај број се дуплирао, в. J. S. C. Mackie, „Arbitration and the Commodity Trades“, *Arbitration: The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management Volume*, Vol. 44 No. 1, 1977, 13.
- 10 В. Правилник Лондонске берзе метала (*London Metal Exchange Arbitration Regulations*), доступно на: <https://www.lme.com/en/Company/Market-Regulation/Arbitration>, приступљено 15.10.2021.
- 11 В. Правилник Британског удружења за кафу (*British Coffee Association London Arbitration Rules 2012*), доступно на https://www.britishcoffeeassociation.org/assets/files/uploads/bca_final_new_rules.pdf, приступљено 15.10.2021.
- 12 Више о Федерацији за уља, семење и масти в. на њиховом сајту доступном на <https://www.fosfa.org/about-us/>, приступљено 15.10.2021.
- 13 Вид. Правилник Федерације за уља, семење и масти (*FOSFA Rules of Arbitration and Appeal*), доступно на <https://www.fosfa.org/arbitration/guide-and-rules/>, приступљено 15.10.2021.
- 14 За сирови шећер то је *Sugar Association of London*, а за какао то је *Federation of Cacao Commerce*, свако удружење има своја арбитражна правила. Правилници Лондонског удружења за шећер и Федерације трговине какаом доступни на <http://www.sugarassociation.co.uk/rsa-rules.php> и <https://www.cocoafederation.com/services/rules>, приступљено 15.10.2021.

оваквих институција које администрирају спорове,¹⁵ између осталог при удружењима за трговину уљима и уљарицама (*Deutscher Verband des Großhandels mit Ölen, Fetten und Ölrohstoffen*), кафом (*Deutscher Kaffeeverband e. V.*), житом (*Verein der Getreidehändler der Hamburger Börse*) и при Удружењу за робу Хамбуршке берзе (*Warenverein der Hamburger Börse e. V.*). Чикашка трговачка берза (*CME*) има своја арбитражна правила,¹⁶ а Токијска робна берза (*TOCOM*) своја правила о решавању спорова која комбинују медијацију са покушајем арбитраже.¹⁷ Сопствена правила промовише и Француско удружење за памук,¹⁸ а постоји и посебна арбитражна институција у Авру за кафу и бибер.¹⁹

Правила за организовање продуктних арбитража веома су разноврсна, те је незахвално упустити се у широке генерализације у погледу одступања од решења арбитражних правила која су намењена за генералну употребу. Ипак, особености трговања на робној берзи или по цеховским правилима и карактеристике спорова које се тамо јављају, дозвољавају да се идентификују питања која често у правилницима за организовање продуктних арбитража добијају нарочит третман:

- Продуктна арбитража има мање „правнички“ а више „трговачки“ карактер, ближи давним коренима арбитражања. Док су класични арбитражни трибунали састављени по правилу од правника, у трибуналима продуктних арбитража често седе трговци – специјалисти управо за ту врсту трговине. У неким правилницима чак се и искључује могућност да странке у поступку заступају адвокати, што овакве арбитраже још више удаљава од класичног парничног или арбитражног модела.²⁰

15 B. D. von Enzberg, J. Timmermann, „Hamburg – A German Hotspot for Arbitration“, *SchiedsVZ | German Arbitration Journal* (eds. Jörg Risse, Guenter Pickrahn, et al.), Kluwer Law International, Verlag C.H. Beck oHG 2019, Volume 17, Issue 2, 81.

16 В. Правила Чикашке трговачке берзе (*Chicago Mercantile Exchange Rulebook*), доступно на <https://www.cmegroup.com/content/dam/cmegroup/rulebook/CME/I/6/6.pdf>, приступљено 15.10.2021.

17 В. Правилник Токијске робне берзе (*Tokyo Commodity Exchange Dispute Resolution Regulations*), доступно на https://www.jpx.co.jp/english/rules-participants/rules/regulations/b5b4pj0000048mt4-att/20_Dispute-Resolution-Regulations_As-of-July-27-2020.pdf, приступљено 15.10.2021.

18 В. Правилник Француског удружења за памук (*French Cotton Association*), доступно на: <https://afcot.org/wp-content/uploads/2021/06/ENGL-Apendix-VI.-RGE-Amendments-adopted-in-AGE-June-3rd-2021.pdf>, приступљено 15.10.2021.

19 *La Chambre Arbitrale des Cafés et Poivres du Havre (CACPH)*, доступно на <https://www.intracen.org/coffee-guide/arbitration/the-chambre-arbitrale-des-cafes-et-poivres-du-havre-cacph/>, приступљено 15.10.2021.

20 M. Swangard, „Chapter 7: Commodity Arbitration“, *Arbitration in England, with chapters on Scotland and Ireland* (eds. Julian D.M. Lew, Harris Bor, et al.), Klu-

- У јурисдикцијама које то дозвољавају, правила продуктних арбитража неретко уводе преклузивне рокове за покретање арбитраже, краће од рокова застарелости предвиђених законом. Овим се фаворизује што брже „рашчишћавање“ рачуна међу трговцима и стварање предвидљивог тржишног амбијента.²¹
- Класична арбитража по правилу је једностепена. Продуктне арбитраже својим правилима понекад предвиђају вишестепеност, што за оне навикле на класично арбитражно окружење представља изненађење.²²
- Сталне арбитражне институције данас обично не ограничавају могућност избора арбитра на оне које је институција ставила на своју листу. Код продуктних арбитража (као и генерално код арбитража специјалистичког типа) листе или друга сваковрсна ограничења која поставља институција која нуди услуге продуктне арбитраже су пре правило него изузетак.²³
- Начин трговања, у зависности од тога у којој мери укључује усмено договарање, утиче и на аспекте формалне пуноважности арбитражне клаузуле и начин уговарања арбитраже. У неким законодавствима је, на пример, захтев писане форме за арбитражни споразум ублажен управо стога да би се омогућило уговарање арбитраже у оквиру стандардних трансакција на локалним робним берзама.²⁴

---

wer Law International, 2013, 106. Овакво искључење није прихваћено свуда, нпр. пред арбитражом по правилима Чикашке трговачке берзе изричито је предвиђено да странке могу да заступају адвокати, в. чл. 623 Правилника Чикашке трговачке берзе, доступно на <https://www.cmegroup.com/content/dam/cmegroup/rulebook/CME/1/6/6.pdf>, приступљено 15.10.2021.

21 М. Swangard, 107.

22 Тако је, на пример, према правилницима *FOSFA* и *GAFTA*. Правилник Чикашке трговинске берзе то ограничава на спорове у којима је вредност спора преко 10 хиљада америчких долара. За Немачку в. S. M. Kröll, „National Report for Germany (2007 through 2021)“, *ICCA International Handbook on Commercial Arbitration* (ed. Lise Bosman), ICCA & Kluwer Law International 2020, Supplement No. 114, 2020, 54 са даљим референцама.

23 Тако у поступцима према правилнику *FOSFA* могу да арбитражу само чланови који тргују овим производима, пуноправни чланови који не тргују или су брокери. Чикашка трговачка берза формира своју листу са које се именују већа (петочлано уз једног председавајућег).

24 На пример, чл. 5(3) енглеског Закона о арбитражи (*Arbitration Act 1996*) предвиђа да се арбитражни споразум сматра закљученим у писаној форми и онда када странке не постигну договор написмено али се позову на писмено у којем је арбитражни споразум садржан. Сврха је била да се овим обухвате,

- Продуктне арбитраже понекад немају карактер „правих“ арбитража у којима странке могу да изложе своје ставове у поступку и захтевају доношење одлуке која је по својој снази изједначена са правоснажном одлуком редовног суда. Такве арбитраже нису арбитраже у смислу нашег Закона о арбитражи и упоредних прописа који уређују арбитражну материју.²⁵
- Продуктне берзе и цеховска удружења, осим фаворизовања вансудског решавања спорова, имплементирају – било у арбитражним правилима, било мимо њих – различита решења из палете тзв. корпоративних санкција: објављивање идентитета странака које не извршавају добровољно одлуке арбитражних трибунала или чак и брисање из чланства.²⁶

3. ПРОДУКТНА БЕРЗА – ПОСЛОВАЊЕ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА АРБИТРАЖЕ КАО НАЧИНА РЕШАВАЊА СПОРОВА

Новосадска продуктна берза основана је 1921. године. На берзи се трговало разном, углавном пољопривредном робом. Берза је престала са радом 1941. године и тек је 1958. основана Продуктна Берза са седиштем у Новом саду (надаље: Берза), која и данас послује као предузеће за робно-берзанско посредовање и информисање.²⁷ Право трговања на Берзи имају чланови, као и Република Србија и Народна банка Србије. Чланство се стиче закључивањем уговора са Берзом, након чега се може трговати на спот и терминском тржишту посредством брокера запослених на Берзи. Чланови могу постати

између осталог, усмено закључени уговори који су се позивали на стандардна правила берзанских арбитража. В. Т. Т. Landau, „The Requirement of a Written Form For an Arbitration Agreement When „Written“ Means „Oral““, *International Commercial Arbitration: Important Contemporary Questions* (ed. Albert Jan Van den Berg), ICCA Congress Series, Volume 11, ICCA & Kluwer Law International, 2003, 53–54.

- 25 В. слично и М. Станивуковић, *Међународна арбитража*, Службени гласник, 2013, 47–48. Тако, на пример, већина правилника за специјалистичке (продуктне и секторске) арбитраже при различитим трговинским удружењима у Италији предвиђа тзв. *arbitrato irrituale* поступак, који за свој исход нема одлуку која је снабдевена својством правоснажности, већ се на основу ње води судски поступак како би се добила правоснажна одлука суда. Вид. G. Bernini, „National Report for Italy (1981)“, *Yearbook Commercial Arbitration* (ed. Pieter Sanders), Volume 6, ICCA & Kluwer Law International, 1981, 28.
- 26 Т. Варади, Б. Бордаш, Г. Кнежевић, В. Павић, *Међународно приватно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2014, 600.
- 27 В. више на: <https://www.proberza.co.rs/info/istorijat/>, приступљено 15.10.2021.

домаћа и страна правна лица, као и пољопривредна газдинства.²⁸ Осим пољопривредним производима, на Берзи се може трговати и металима, рудама, енергентима и секундарним сировинама.

Чланови дају налог за трговање брокеру да прода или купи одређену робу која се налази на листингу Берзе.²⁹ Примљене налоге брокери формално проверавају, верификују и након тога котирају.³⁰ Електронски систем трговања аутоматски упарује налоге који се подударају по релевантним параметрима трансакције и, када то услови из налога дозвољавају, закључује трансакције.³¹ У случају упаривања налога систем аутоматски формира закључницу и генерише фактуру за извршену берзанску услугу. Моменат слања закључнице продавцу и купцу представља моменат закључења берзанског посла.³²

Опредељење за вансудско решавање спорова имплементирано је доследно кроз различите исправе и акте Берзе.³³

Правила пословања предвиђају да се спорови између чланова у погледу трансакција на Берзи и у вези са тим трансакцијама решавају путем посредовања и арбитраже.³⁴

Члан 95 Правила пословања гласи:

„1. У случају да спор између Чланова из трговања на Продуктној берзи или у вези са тим трговањем не буде решен [поступком Посредовања], такав спор ће бити коначно решен Берзанском арбитражом у складу са Правилником Београдског арбитражног центра (БАЦ) о решавању берзанских спорова.

2. Место арбитраже (седиште арбитражног поступка) је у Новом Саду, Република Србија, и примењује се право Републике Србије, уз искључење одредаба Конвенције УН о уговорима о међународној продаји робе.

3. У случају да Члан не изврши налог из арбитражне одлуке донете у берзанској арбитражи из ст. 1 и 2, Директор може одлу-

28 Правила пословања Продуктне берзе донета 21. 06. 2021. (надаље Правила пословања), доступно на <https://www.proberza.co.rs/wp-content/uploads/2012/09/Produktna-berza-Pravila-poslovanja-18.06.2021..pdf>, чл. 6.

29 Правила пословања, чл. 9.

30 Правила пословања, чл. 61–63.

31 Правила пословања, чл. 71. Осим оваквог електронског упаривања, постоје посебна правила за делимично упаривање налога и упаривање које врши брокер (Правила пословања, чл. 73 и 74).

32 Правила пословања, чл. 75.

33 Члан 9 став 1 тачка 11 Закона о робним берзама, *Сл. гласник РС* 52/2019 у полове берзе убраја и вансудско решавање спорова у трговању на робној берзи.

34 Правила пословања, чл. 93.

чити да објави ову информацију на огласној табли *Продуктне берзе и/или на интернет страници Продуктне берзе*. Директор такође може одлучити да о тој чињеници обавести друге Чланове на било који начин који сматра прикладним.

4. У случају да Члан не изврши авансно плаћање везано за покриће трошкова берзанске арбитраже, Директор може одлучити да објави ову информацију на огласној табли *Продуктне берзе и/или на интернет страници Продуктне берзе*. Директор такође може одлучити да о тој чињеници обавести друге Чланове на било који начин који сматра прикладним.“

Ова одредба Правила пословања представља један од главних елемената имплементације арбитражног начина решавања спорова као обавезујућег за тргујуће чланове Берзе.

Прво, уговор о приступу берзи, који чланови закључују са Берзом, садржи одредбу која предвиђа да ће се сви спорови из тог уговора или из берзанских послова закључених између клијента и другог купца или продавца на Берзи решити на начин предвиђен Правилима пословања Берзе, те да је споразум о арбитражи који је садржан у тим Правилима саставни део приступног уговора и уговора о купопродаји закљученог на основу таквог приступања.

Правила пословања не само што садрже одредбе о решавању спорова, укључујући и арбитражну клаузулу, већ додатно разрађују имплементацију закључења арбитражног споразума у писаној форми у оквиру берзанских трансакција. Наиме, један од елемената налога за трговање је одредба о решавању спорова, тј. позивање на чланове 93–95 Правила пословања Берзе.³⁵ Оба налога, и продавчев и купчев, садржаће идентичну клаузулу којом се позивају на те чланове Правила пословања. Након формирања закључнице, оваква одредба о решавању спорова (позивање на чланове 93–95 Правила пословања) представљаће њен саставни део.³⁶ На терминском тржишту закључница је термински уговор и један од минималних (битних) елемената терминског уговора је позивање на начин решавања спорова из чланова 93–95 Правила пословања.³⁷

На овај начин се испуњавају захтеви писане форме из Закона о арбитражи.³⁸ Наиме, чланом 12, предвиђено је да се споразум о арбитражи сматра закљученим и ако се странке у писменом уговору позову на друго писмено које садржи споразум о арбитражи (општи услови за закључење правног посла, текст другог уговора и сл.) ако

35 Правила пословања, чл. 59(2)(16).

36 Правила пословања, чл. 76(2)(11).

37 Правила пословања, чл. 81.

38 Закон о арбитражи, *Сл. гласник РС*, бр. 46/2006, чл. 12.

је циљ тог позивања да споразум о арбитражи постане саставни део уговора. У погледу односа између Берзе и чланова, такво позивање учињено је у самом приступном уговору којим се регулише чланство. У погледу берзанских трансакција, налози обе будуће уговорне стране садрже идентично позивање на арбитражну клаузулу садржану у Правилима пословања. Резултирајући уговор, закључница, садржи као свој неопходни елемент позивање на инкорпорацију арбитражне клаузуле садржане у Правилима пословања.

Након што је трансакција закључена странке могу мењати неке одредбе закључнице, укључујући и одредбу о решавању спорова.³⁹

4. ТИПИЧНЕ СПОРНЕ СИТУАЦИЈЕ КОЈЕ СУ У ВЕЗИ СА ТРАНСАКЦИЈАМА НА ПРОДУКТНОЈ БЕРЗИ

Као што је горе изложено, пословање на Берзи се обавља путем давања куповних и продајних налога, који се затим котирају у електронском систему берзе. Ако се налози поклапају по одговарајућим параметрима (квантитет, квалитет, цена, итд.) формира се берзанска закључница. Мада овакво електронско упаривање елиминише многе узроке спорова који се јављају у ванберзанској трговини, оно не елиминише све проблеме, а нарочито не оне који се могу јавити у фази извршења уговора. Неке од спорних ситуација које су се јављале у пракси су, на пример, биле:

- када продавац не располаже робом коју се обавезао да стави на располагање/испоручи, а да је притом већ авансно примио цену, или пак продавац робу има али не може да је стави на располагање услед квара опреме (утоварне луле силоса); осим због немогућности располагања робом и авансираним новцем, купац може да претрпи штету и услед мењања цене робе на тржишту;
- када је упркос упаривања налога у погледу параметара куповине, укључујући и квалитет робе, приликом испоруке утврђено да је квалитет робе у једном од возила нижи од уговореног квалитета, али да је, када се упросечи квалитет целе испоруке, испорука у параметрима уговорене. Контрола квалитета се ради према сваком возилу, па се поставља питање да ли је квалитет уговорен за целу испоруку или за свако возило понаособ и колику је штету претрпео купац ако је испоручена роба нижег квалитета;

---

³⁹ Не могу се мењати само цена, квалитет и количина робе. В. Правила пословања, чл. 83.

- купац преузме робу, те након пар дана, колико је потребно да се ураде анализе, утврди се да је по једном параметру квалитет нижи од уговореног. Купац сада мора или да купи другу робу одговарајућег квалитета, или да набави робу вишег квалитета, како би је мешањем са претходно набављеном упросечио на квалитет који је оригинално желео.

5. ОСОБЕНОСТИ ПРАВИЛНИКА БАЦ О РЕШАВАЊУ БЕРЗАНСКИХ СПОРОВА

Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова састављен је имајући у виду специфичности пословања Продуктне берзе Нови Сад, особености спорова који се јављају у пословању учесника на Берзи, као и главних циљева које странке у таквом спору имају, а то је да се спор реши што брже и јефтиније, без учешћа судова и од стране лица која су квалификована не само да сачине технички ваљану арбитражну одлуку већ и познају особености трговања на Берзи. Сходно томе, решавање спорова се не одвија по Правилнику БАЦ (Београдским правилима) јер је процењено да њихов формат не би био довољно брз за потребе учесника на берзи, као и да би цена арбитража била несразмерна обично веома једноставним правним и чињеничним питањима која се јављају у типичним спорним ситуацијама на Берзи. Без обзира на нешто другачији формат, арбитража по Правилнику БАЦ о решавању берзанских спорова, као и арбитража по Правилнику БАЦ, представља арбитражу према Закону о арбитражи и њен резултат је арбитражна одлука изједначена са правоснажном одлуком редовних судова.

Низ решења у Правилнику БАЦ о решавању берзанских спорова и у вези са њима заслужују посебан осврт.

- 1) Продуктна берза се определила да не оснива сопствену арбитражну институцију нити да доноси сопствени правилник о продуктној арбитражи, већ да институционалну подршку повери већ постојећој арбитражној институцији. Улога Берзе у овој материји ограничена је на обезбеђење предуслова за арбитражно решавање спорова као примарни механизам (кроз Правила пословања, приступне уговоре, налоге и закључнице), као и на могућу употребу корпоративних санкција. Наиме, Правилима пословања Берзе Директор је овлашћен да на огласној табли Берзе, Интернет страници берзе и/или на неки други прикладан начин обавести чланове о томе да неко од чланова није извршио обавезу

предујмљивања арбитражних трошкова или није извршио налог из арбитражне одлуке.⁴⁰

- 2) Место арбитраже (седиште арбитражног поступка) је у Новом Саду, где је и седиште Берзе, осим ако шта странке накондано не уговоре.⁴¹ Стандардно решење Правилника БАЦ, у одсуству другачије стипулације странака, јесте седиште у Београду.⁴²
- 3) Арбитражна клаузула коју користи Берза и њени чланови предвиђа да је меродавно право српско, уз искључење одредба Конвенције УН о међународној продаји робе.⁴³ Овим се поједностављује поступак и задатак арбитра у берзанским споровима с иностраним елементом.
- 4) Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова фаворизују електронску доставу писмена када год је то прикладно, а поднесака докле год обе странке не затраже папирну доставу.⁴⁴ Овакво је решење нарочито примерено с обзиром на то да чланице Берзе послују и тргују у електронском окружењу, а електронска достава додатно убрзава поступак. Арбитражна одлука се доставља и у папирном и у електронском облику.⁴⁵ Ова решења слична су решењима у Правилнику БАЦ, уз за нијансу јаче фаворизовање електронске доставе.⁴⁶
- 5) Док се рокови предвиђени Правилником БАЦ могу само продужити у оправданим случајевима,⁴⁷ рокови предвиђени Правилником БАЦ о решавању берзанских спорова могу се у оправданим случајевима и продужити и скратити.⁴⁸ Тиме се, када се за то стекну услови, омогућава додатно убрзање поступка.

---

40 Правила пословања, чл. 95 ст. 3 и 4.

41 Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова, чл. 4.

42 Правилник БАЦ, чл. 4.

43 Овако чл. 95(1) Правила пословања.

44 Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова, чл. 7.

45 *Ibidem*.

46 Чл. 6(1) Правилника БАЦ предвиђа да се писмена у току поступка достављају на адресу примаоца, препорученим писмом уз повратну потврду о пријему, курирском службом, електронском поштом или на други начин којим се обезбеђује доказ о томе да је писмено достављено. Чл. 7 Правилника БАЦ предвиђа да ако се странке шта друго не договоре, писмена и комуникације се током поступка достављају, када год је то могуће и прикладно, електронским путем.

47 Правилник БАЦ, чл. 8(1).

48 Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова, чл. 8(1).

- 6) Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова предвиђа ограничени број поднесака (по два за сваку страну), а као правило за њихово подношење предвиђа рокове од 15 дана. Након тужбе, тужени има 15 дана да одговори, тужилац 15 дана за реплику и тужени још 15 дана након реплике за дуплику. У случају да је уз одговор на тужбу поднета противтужба или компензациони приговор, тужилац ће имати додатну могућност да на те захтеве одговори још једним поднеском након дуплике. Додатни поднесци су дозвољени само изузетно.⁴⁹
- 7) За разлику од поступка према Правилнику БАЦ, где не постоји листа арбитра и именоване арбитра потврђује Председништво БАЦ,⁵⁰ у продуктној арбитражи према Правилнику БАЦ о решавању берзанских спорова арбитра могу бити именовани само са листе квалификованих арбитра.⁵¹
- 8) Додатни фактори снижења трошкова поступка и његовог убрзања су спроведени кроз одредбе о формирању арбитражног већа. С обзиром на то да арбитражна клаузула коју садржи Правилник пословања Берзе не одређује број арбитра, спор ће решавати арбитар појединац, осим ако странке накнадно не уговоре трочлано веће.⁵² Арбитра појединца именује Председник БАЦ у року од 7 дана од одговора на тужбу.⁵³
- 9) Према Правилнику БАЦ усмена расправа се одржава када арбитражно веће сматра да су се за то стекли услови, а увек када то захтева једна странка.⁵⁴ Насупрот томе, према Правилнику БАЦ о решавању берзанских спорова усмена расправа се не одржава, осим ако је захтевају обе странке.⁵⁵
- 10) У поступку према Правилнику БАЦ одлука се доноси у року од шест месеци од дана конституисања трибунала.⁵⁶

49 Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова, чл. 13.

50 Правилник БАЦ, чл. 15(3).

51 Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова, чл. 15(3). Изузетно, странке могу именовати Председника и потпредседника БАЦ за арбитра појединца или председника већа. Арбитра са листе обавезни су да похађају обуку Продуктне берзе о берзанском пословању.

52 Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова, чл. 15(2).

53 Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова, чл. 16.

54 Правилник БАЦ, чл. 24.

55 Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова, чл. 24(1).

56 Правилник БАЦ, чл. 32(1).

У поступку према Правилнику БАЦ о решавању берзанских спорова тај рок је скраћен на четири месеца.⁵⁷ Према оба правилника ти се рокови могу продужавати.

- 11) Трошкови арбитраже (регистрациона такса, административни трошкови и накнада за арбитра), нижи су у поступку према Берзанском правилнику него према Правилнику БАЦ, а што је и оправдано с обзиром на убрзани и једноставнији поступак, као о очекивано мање компликоване спорове.⁵⁸ Осим овога, два правилника успостављају и различито распоређен терет предујмљивања трошкова поступка. Док Правилник БАЦ-а предвиђа да странке, по правилу, трошкове предујмљују на једнаке части,⁵⁹ Берзанска правила прописују да је свака странка дужна да предујми трошкове везане за њен захтев (гужбу, противгужбу, компензациони приговор).⁶⁰
- 12) Својим Правилима пословања Берза уводи механизме који олакшавају извршење арбитражне одлуке: директор Берзе може да пропише случајеве у којима су чланови дужни да Берзи доставе бланко менице или банкарске гаранције. Ако члан Берзе који је арбитражном одлуком обавезан да исплати накнаду штете то не учини у року од 30 дана, Берза ће члану коме се штета дугује доставити попуњену бланко меницу или банкарску гаранцију.⁶¹

6. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова представља новину у Републици Србији на неколико нивоа. Прво, реч је о првој продуктној арбитражи у нашој земљи. Друго, реч је о првој специјализованој арбитражи где је администрирање спорова поверено већ постојећој арбитражној институцији, без оснивања нове арбитражне институције. Треће, реч је о првим берзанским арбитражним правилима у којима је уговарање арбитраже доследно имплементирано у свим пропратним документима, тако ће је у случају спора и неуспешног мирења спор по правилу решавати пред арбитражом. Коначно, реч је о правилнику који одражава природу

---

57 Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова, чл. 32(1).

58 Упореди Анекс 1 Правилника БАЦ и Анекс Правилника БАЦ о решавању берзанских спорова.

59 Правилник БАЦ, чл. 44(2).

60 Чл. 1 Анекса Правилник БАЦ о решавању берзанских спорова.

61 Правила пословања, чл. 97 и 98.

спорова који се на Продуктној берзи јављају, релативну једноставност спорова, жељу да арбитри имају баланс правних и берзанских знања, фаворизацију брзине поступања и контролу арбитражних трошкова.

Vladimir PAVIĆ, PhD

Professor at the University of Belgrade – Faculty of Law

BELGRADE ARBITRATION CENTER RULES ON COMMODITY ARBITRATION OF DISPUTES ARISING OUT OF OPERATION OF THE COMMODITY EXCHANGE IN NOVI SAD

Summary

Recently enacted Rules on commodity arbitration of the Belgrade Arbitration Center (BAC Commodity Arbitration Rules) represent the first set of arbitration rules in Serbia designed for commodity arbitrations. BAC Commodity Arbitration Rules were enacted in order to serve the needs of the Commodity Exchange based in Novi Sad. Commodity arbitrations are part of the standard arbitration offer in a number of jurisdictions. Similar to other commodity arbitration rules, BAC Commodity Arbitration Rules emphasize expediency and acceleration of the procedure. In order to satisfy written form requirements of the Law on Arbitration, references to the dispute resolution mechanism, including arbitration under BAC Commodity Arbitration Rules, have been consistently implemented in various documents – from the moment one concludes membership agreement with the Commodity Exchange, during the trading process and trading orders and, finally, in the resulting exchange contracts. In addition, the Rules of trading of the Commodity Exchange and BAC Commodity Arbitration Rules provide various corporate sanctions and mechanisms in order to ensure compliance with the agreed-upon dispute resolution procedure and the resulting awards.

Key words: *arbitration, commodity exchange, commodity arbitration, arbitration rules, institutional arbitration.*